

Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

УДК 343.14

Марочкін Олексій Іванович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України;
асистент кафедри кримінальної юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Marochkin Oleksii

*PhD in Law, Senior Researcher
Department of research problems of criminal procedure and judicial system
V.V. Stashis Research Institute the study of crime problems;
Assistant at the Department of Criminal Justice
Yaroslav Mudriy National Law University
ORCID: 0000 0002 0397 5036*

**ЕЛЕКТРОННІ ДОКУМЕНТИ ЯК ДОКАЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ: ПРИРОДА, СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ**

**ELECTRONIC DOCUMENTS AS EVIDENCE IN CRIMINAL
PROCEEDINGS: NATURE, ESTABLISHMENT AND FEATURES OF
USE**

Анотація. У статті розглянуто питання використання електронних документів як доказів у кримінальній процесуальній діяльності через призму цифровізації правосуддя.

Проаналізовано правові засади становлення машинних (електронних) документів в Україні як наслідок цифровізації усіх сфер суспільного життя, зокрема, її вплив на здатність електронних документів набувати доказового значення, визнаватися доказами у кримінальному провадженні. Особливої актуальності набуває дослідження електронних документів як доказів у зв'язку із розповсюдженням нового різновиду кримінальних правопорушень, які вчиняються у цифровому просторі.

Виходячи із легальних визначень поняття електронного документа (далі – Е-документ) як документа, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, як електронна форма представлення інформації, як спосіб її документування, що дає змогу відтворювати інформацію у візуальній формі, придатній для сприйняття людиною, зроблено висновок про двоїстість сутності електронного документа, який, з одного боку, складається з інформації, а з іншого – з матеріального носія - електронно-комунікаційних пристроїв, на яких ця інформація закріплюється й за допомогою яких відтворюється.

В аспекті тематики наукового дослідження розглянуто співвідношення таких понять як «дані» («фактичні дані»), «інформація» та «відомості» й зроблено висновок, що зазначені терміни є синонімами.

Розповсюдження електронних документів у правозастосовній діяльності обумовило питання щодо можливості їх використання як доказової бази. Такі документи, так само як і інші носії інформації, стаття 99 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) відносить до документів як доказів. Документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані, зокрема за допомогою письмових знаків, відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. Зазначене свідчить, що документ як доказ поєднує у собі форму фіксації інформації (матеріальний об'єкт, носій

інформації та його ознаки) та її зміст (відомості, інформація, яка може бути використана як доказ).

Проаналізовано настанови міжнародних документів, а також нормативні засади деяких держав щодо запровадження кримінального процесуального інструментарію отримання доказової інформації з електронних носіїв (законодавство країн Балтії та Франції), а також погляди вітчизняних вчених на ці питання. Зроблено висновок, що цифрова інформація є одним із видів документальної інформації як такої, що створюється, зберігається і передається за допомогою електронного обладнання. При цьому не важливо, в якій формі створено процесуальний документ – паперовій чи електронній, він може виконувати лише одну функцію – бути доказом у кримінальному провадженні.

Ключові слова: електронні документи, докази, цифрова інформація.

Summary. *The article examines the issue of using electronic documents as evidence in criminal proceedings through the digitalization of justice.*

The legal principles of the creation of electronic documents in Ukraine as a result of digitization of all spheres of public life are analyzed, in particular, its impact on the ability of electronic documents to acquire evidentiary value, to be recognized as evidence in criminal proceedings. The study of electronic documents as evidence becomes especially relevant in connection with the spread of a new type of criminal offenses committed in the digital space.

Based on the legal definitions of the concept of an electronic document as a document in which information is recorded in the form of electronic data, including mandatory requisites of the document, as an electronic form of presenting information, as a way of documenting it, which makes it possible to reproduce information in a visual form suitable for human perception, a conclusion was made about the duality of the essence of an electronic document, which, on the one hand, consists of information, and on the other - of a material

carrier - electronic communication devices, on which this information is fixed and with the help of which it is reproduced.

In the aspect of the topic of scientific research, the relationship of such concepts as "data" ("factual data"), "information" and "knowledge" was considered and it was concluded that these terms are synonyms.

The distribution of electronic documents in law enforcement activities caused the question of the possibility of their use as an evidence base. Article 99 of the Criminal Procedure Code of Ukraine classifies such documents, as well as other media, as evidence. A document is a material object specially created for the purpose of preserving information, which contains information recorded, in particular with the help of written signs, that can be used as evidence of a fact or circumstance established during criminal proceedings. The above shows that the document as evidence combines the form of recording information (material object, information carrier and its features) and its content (information, information that can be used as evidence).

The guidelines of international documents, as well as the regulatory principles of some states regarding the introduction of criminal procedural tools for obtaining evidentiary information from electronic noses (legislation of the Baltic countries and France), as well as the views of domestic scientists on these issues, were analyzed. It was concluded that digital information is one of the types of documentary information as such, which is created, stored and transmitted with the help of electronic equipment. At the same time, it does not matter in what form the procedural document is created - paper or electronic, it can perform only one function - to be evidence in criminal proceedings.

Key words: *electronic documents, evidence, digital information.*

Постановка проблеми. Цифровізація правосуддя обумовила запровадження електронних документів як доказів у кримінальному провадженні. Втім, аналіз досвіду зарубіжних країн, поглядів вчених щодо

віднесення такого виду доказів до наявної у КПК класифікації чи запровадження нового виду джерела доказів, свідчить про неоднomanітні підходи до вирішення цього питання. Рушійними силами до дискусії навколо питання про природу електронних доказів взагалі й, зокрема, кримінальної процесуальної діяльності, слугував Закон України від 03.10.2017 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». Зокрема, у нових редакціях зазначених кодексів електронні докази були виділені в окремий новий вид доказів. У зв'язку із цим виникла потреба у дослідженні сутності електронних документів як доказів у кримінальному провадженні, а саме з огляду на їх правову природу, становлення та особливості використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні погляди вчених на ці питання аналізували Ю.Ю. Орлов та С.С. Чернявський [1], І.О. Крицька [2], А.В. Коваленко [3], О.П. Метелев [4], А.В. Столітній та І.Г. Каланча [5], А.В. Скрипник [6] та ін. Основна дискусія точиться навколо таких питань, як: чи є електронні докази новим видом доказів, поряд із класичними, а якщо ні, то яке місце займають вони в системі процесуальних джерел доказів, а саме до речових чи письмових їх необхідно відносити. У переважній більшості навколо першого питання дискутують вчені-процесуалісти, а навколо другого – криміналісти.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є ґрунтовне дослідження в умовах цифровізації правосуддя місця серед процесуальних джерел доказів природи, становлення та особливостей використання електронних документів як доказів у кримінальному провадженні та їх місця серед процесуальних джерел доказів.

Виклад основного матеріалу. Сучасне життя не можна уявити без упорядкованого руху інформації, яка широко використовується в усіх

сферах людської діяльності. Технічний прогрес та поява нових засобів зв'язку, які сприяли обміну інформацією між людьми, обумовили виникнення математичної теорії зв'язку та науки кібернетики (наука про управління та зв'язок у живому і машинах).

Наслідком цих процесів стала поява т.з. машинних документів, адже для позначення процесів, що відбувалися в машинах, алфавітне письмо, як один із засобів комунікації між людьми, не підходило, а тому було замінено цифровим письмом як мовою програмування. Перехід на цифру ознаменував новий етап в історії людства - глобальне інформаційне суспільство й заміну паперових документів машинними. Останні отримали назву «електронні», «цифрові», тобто такі документи, що створюються за допомогою інформаційно-комунікаційних систем на основі цифрових технологій і в яких інформація позначена цифрами. Їх сприйняття людиною, тобто переклад на алфавітне письмо потребує застосування спеціальних пристроїв.

Одним із перших у світовій практиці машинні документи під терміном *data message* («повідомлення даних») були визначені у ст. 2 Типового закону «Про електронну торгівлю» 1996 року як інформація, що підготовлена, відправлена, отримана або збережена за допомогою електронних, оптичних або аналогічних засобів, включаючи електронний обмін даними (ЕДІ), електронну пошту, телеграми, телекс або телефакс, втім не обмежуючись ними [7].

В Україні нормативне закріплення питання про Е-документ знайшло відображення у 2003 р. з прийняттям Закону «Про електронні документи та електронний документообіг» [8]. Стаття 5 цього Закону визначає Е-документ як документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Е-документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Остання відображає дані, які він

містить, електронними засобами або на папері у формі, можливій для сприйняття його змісту людиною. Такі дані за своєю суттю є інформацією, поданою у формі, придатній для її оброблення електронними засобами (ст. 1 цього Закону). В свою чергу, ст. 1 Закону України «Про інформацію» [9] визначає інформацію як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Звідси випливає двоїстість сутності Е-документа, який, з одного боку, складається з інформації, а з іншого - з матеріального носія, на якому ця інформація закріплюється.

Ще одне визначення Е-документа міститься у ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію» [10] як електронної форми представлення інформації, як спосіб її документування. Це означає створення, запис, передачу або збереження інформації у цифровій чи іншій нематеріальній формі за допомогою електронних, магнітних, електромагнітних, оптичних чи інших засобів, здатних до відтворення, передачі чи зберігання інформації. Тож електронною формою представлення інформації вважається її документування, що дає змогу відтворювати інформацію у візуальній формі, придатній для сприйняття людиною. Звідси знову йдеться про двоїстість Е-документа, який у сукупності складається з інформації та матеріального носія – електронно-комунікаційних пристроїв, на яких ця інформація закріплюється й за допомогою яких відтворюється.

Інформація, яка циркулює у суспільстві та використовується в будь-яких суспільних процесах, має назву соціальної інформації. В сфері правозастосування обертається правова інформація – будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо (ст. 17 Закону України «Про інформацію»). Звідси випливає, що правова інформація за її функціональною ознакою, може бути пов'язана із правовим конфліктом, формуватися навколо нього або в ньому. Для його розв'язання

використовуються різноманітні правові джерела та передбачені законом процесуальні форми. Вочевидь, що втягнута у сферу кримінального процесу така інформація у вигляді об'єктів матеріального або віртуального світу може набувати доказового значення, визнаватися доказом. Стаття 84 КПК доказами у кримінальному провадженні визнає фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Для нашого дослідження у цьому визначенні ключовою є така ознака, як «фактичні дані». Розглянемо ці питання докладніше. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає дані як: 1) відомості, показники, необхідні для ознайомлення з ким-, чим-небудь, для характеристики когось, чогось або для певних висновків, рішень; 2) тексти, таблиці, інструкції, відомості про факти, явища і т. ін., представлені у буквено-цифровій, числовій, текстовій, звуковій або графічній формі, які зберігаються в електронно-обчислювальних машинах (далі – ЕОМ) та пересилаються й піддаються обробці [11, с. 207]. Одночасно ст. 1 Закону України «Про інформацію» визначає інформацію як відомості та/або дані, які можуть бути забережні на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Тобто терміни «фактичні дані», «відомості» та «інформація» є синонімами. Проте під дією процесуальних норм вони набувають особливого змістовного наповнення. До того ж ст. 1 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» визначає дані як інформацію, яка подана у формі, придатній для її оброблення електронними засобами.

Слід також зазначити, що сьогодні певного розповсюдження набула нова категорія кримінальних правопорушень, які вчиняються у цифровому просторі. Тож очевидно, що від того, яким способом вдається зафіксувати інформацію залежить доля кримінальних проваджень, а саме становлення

інформації як доказової та її оцінки з точки зору наявності таких якісних критеріїв, як належність, достатність, достовірність, допустимість. Її перевірка достовірності цифрових доказів безпосередньо залежить від способу їх збирання та фіксації.

Відповіддю на такі виклики стала цифровізація та оптимізація кримінального правосуддя, особливо в стадії досудового провадження, що обумовило впровадження науково-технічних досягнень й появу нових комунікацій з ЕОМ. І нарешті – створення та використання електронних документів як доказів, поряд із їх паперовою формою, а також і замість неї. Це є першим та важливішим наслідком цифровізації кримінального процесу. Далі, у зв'язку із розповсюдженням електронних документів з'явилося питання щодо їх використання як доказової бази. Такі матеріали, так само як і інші носії інформації (у тому числі електронні) ст. 99 КПК відносять до документів як доказів. При цьому, як було наголошено, документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку чи зображення тощо, відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. З цих положень висновуємо, що документ як доказ поєднує в собі форму фіксації інформації (матеріальний об'єкт, носій інформації та його ознаки) та її зміст (відомості, інформація, яка може бути використана як доказ). Тож інформація повинна обов'язково мати свою форму існування, без якої вона є нічим.

На думку вчених різниця між інформацією та доказами полягає у їх використанні. Докази – це формальний термін для інформації, яка є частиною судового розгляду у тому розумінні, що вона використовується для доказу чи спростування злочинів. Тож інформація є вихідною, не обробленою формою доказу: усі докази є інформацією, втім не уся інформація є доказом. Доказова інформація зв'язує злочин, що

припускається (злочинну базу), із підозрюваними злочинцями: вона містить в собі докази того, яким чином такі особи могли його вчинити [12].

Втім, цілком обґрунтовано виникає питання про те, чи достатньо вищезазначених положень КПК для ідентифікації електронних (цифрових) доказів, як документів, чи є необхідним виділення таких доказів як окремого процесуального джерела. Проаналізувавши погляди вчених, зазначимо, що це питання неодноманітно вирішується вітчизняними науковцями. Особливо з огляду на рекомендації, наведені у Звіті № 2016/DG1/JP/3608 щодо України про чинне законодавство і проекти законів, що доповнюють різні питання, пов'язані з кіберзлочинністю та електронними доказами, та вносять зміни до них від 3 листопада 2016 р. Цей звіт був підготовлений Офісом програми боротьби із кіберзлочинністю Ради Європи (далі – РЄ) [13]. Автори Звіту вважали, що варто було б визначити таке явище шляхом: 1) або внесення до КПК спеціальної дефініції поняття електронних доказів, 2) або внесення таких змін до загального визначення доказів, які дозволили б із належною точністю та передбачуваністю стверджувати, що сфера застосування нового визначення охоплює доказ в електронній формі. Хоча мова йшла про відображення окремих положень щодо електронних доказів, зазначені рекомендації були враховані лише щодо Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК), Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС) Законом України від 03.10.2017 р. [14]. Зокрема, у нових редакціях зазначених кодексів електронні докази виділені окремо як новий вид доказів. Наприклад, ст. 99 КАС під електронними доказами розуміє інформацію в електронній (цифровій) формі що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній

формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). Аналогічні положення містяться у ст. 100 ЦПК та ст. 96 ГПК. Втім, відповідні положення ані до КПК, ані до Кодексу України про адміністративні правопорушення не вносилися.

В аспекті нашого дослідження цікавим є досвід інших країн щодо запровадження кримінального процесуального інструментарію отримання доказової інформації з електронних носіїв. Наприклад, законодавство країн Балтії по-різному вирішує питання щодо належності таких доказів до видів матеріальних об'єктів, зібраних в процесі провадження по справі. Так, за пунктом 4 ч. 1 ст. 96 КПК Литви електронні докази віднесені до документів [15], а КПК Естонії – до речових доказів (параграф 63 КПК) [16]. На відміну від цих положень КПК Латвії виокремлює електронні докази як окреме джерело (ст. 136 КПК) й визначає їх як інформацію в електронній формі про обставини, що належать до предмета доказування, яка була оброблена, збережена чи передана за допомогою пристроїв або систем автоматизованої обробки даних [17].

Маємо й інший досвід правової регламентації отримання доказів шляхом звернення до електронних джерел. Наприклад, французьке доказове право, засноване на принципі свободи доказування, встановлене ст. 427 КПК Франції, відрізняється широким слідчим інструментарієм, який містить як модифіковані традиційні слідчі дії, так і нові «високотехнологічні». Відповідно до цього принципу, за виключенням випадків, коли законом передбачене інше, злочини можуть бути встановлені будь-яким способом доказування, а судді приймають рішення по кримінальній справі, оцінюючи докази за своїм внутрішнім переконанням. Якщо ж докази зібрані органами кримінального переслідування, вони

допускаються за умови отримання їх належним чином та без порушення прав сторони захисту [18].

Підсумки запровадження електронних доказів знайшли відображення у Керівних принципах щодо електронних доказів у цивільних та адміністративних провадженнях, прийнятих Комітетом Міністрів РЄ 30 січня 2019 р. (далі – Керівні принципи) [19]. Хоча зазначені принципи стосуються цивільних та адміністративних проваджень, вважаємо, що окремі їх настанови можуть слугувати практичним інструментом для формування єдиних підходів до використання електронних доказів у вітчизняній правозастосовній практиці, у тому числі й у сфері кримінального судочинства. Зокрема, у Керівних принципах констатовано, що електронні докази означають будь-які докази, що містяться або виробляються будь-яким пристроєм, функціонування якого залежить від програмного забезпечення або даних, що зберігаються або передаються через комп'ютерну систему або мережу. Тож знов впадає в око двоєдиність інформації та матеріального носія – електронно-комунікаційних пристроїв, на яких цифрова інформація закріплюється.

Що стосується базових принципів в досліджуваній сфері, то до них аналізований документ відносить наступні: 1) питання вирішення потенційної доказової цінності електронних доказів належить судам відповідно до національного законодавства; 2) електронні докази повинні оцінюватися так само, як і інші види доказів, зокрема, стосовно допустимості, достовірності, точності та цілісності; 3) опрацювання електронних доказів не повинно бути не вигідним для сторін або надавати справедливую перевагу одній з них; 4) в цілому суди не повинні заперечувати юридичну силу електронних доказів виключно через те, що вони не мають розширеного, кваліфікованого або аналогічно забезпеченого електронного підпису. Нарешті беручи до уваги більш високий ризик потенційного знищення або втрати електронних доказів порівняно з неелектронними

доказами, Керівні принципи зобов'язують держави-членів РЄ встановити процедури для безпечного залучення та збору електронних доказів, а також їх збереження, виходячи з таких складових, як зрозумілість, доступність, цілісність, надійність і, у разі необхідності, конфіденційність та приватність. Таким чином у аналізованому документі електронні докази не розглядаються як нова категорія доказів.

Різні погляди вчених на ці питання аналізували Ю.Ю. Орлов та С.С. Чернявський [1, с. 16], І.О. Крицька [2, с. 67], А.В. Коваленко [3, с. 237-245], О.П. Метелев [4, с. 177-180], А.В. Столітній та І.Г. Каланча [5], А.В. Скрипник [6, с. 111-112] та ін. Основна дискусія точиться навколо таких питань, як: чи є електронні докази новим видом доказів, поряд із класичними, а якщо ні, то яке місце займають вони в системі процесуальних джерел доказів, а саме до речових чи письмових їх необхідно відносити. У переважній більшості навколо першого питання дискутують вчені-процесуалісти, а навколо другого – криміналісти.

Так, Д.М. Цехан стверджує, що цифрова інформація та її носії з урахуванням унікальних характеристик, передусім нематеріального характеру, не можуть бути віднесені до жодної класифікаційної групи й пропонує ввести нову категорію «цифровий доказ» [20, с. 259]. А.В. Коваленко звертає увагу на появу нових видів злочинів у цифровій сфері, та виходячи із положень останніх редакцій ГПК, ЦПК та КАС, а також теорії процесуального доказування, вважає, що поряд із письмовими та речовими доказами електронні докази можуть розглядатися як різновид доказів з огляду на механізм їх формування [3, с. 242].

А.В. Скрипник, посилаючись на здобутки В.В. Вапнярчука [21, с. 264-265] висновок, що цифрова доказова інформація має отримуватися з окремо закріпленого процесуального джерела – носія цифрового доказу, яким буде відповідний файл. Отже, утворюється цифрова тріада: носій цифрових даних (машинний носій) – джерело цифрового доказу (носій цифрової

інформації – файл) – цифровий доказ (інформація) [6, с. 111-112]. Тому, на думку автора, для більшої ефективності правового регулювання є потреба у виділенні носіїв цифрових доказів в окреме процесуальне джерело, адже за характером зв'язку з носієм, механізмом формування, способом сприйняття, середовищем існування вони відрізняються як від речових доказів, так і від документів [6, с. 110]. А.В. Столітній та І.Г. Каланча, навпаки вважають, що зазначена проблема у сучасній науці кримінального процесу є штучною через зміни, внесені до ГПК, ЦПК та КАС, й піддають критиці їх положення щодо виділення електронних доказів в окрему категорію, поряд із письмовими та речовими. При цьому вчені посилаються на неможливість застосування для виокремлення таких їх характеристик, як форма фіксації інформації, ознаки носія інформації чи спосіб відтворення даних. Пропонується визначати «електронний доказ» як інформацію, що зберігається в електронному вигляді на будь-яких типах електронних носіїв, в електронних пристроях чи електронних інформаційних системах, яка відповідає вимогам ст. 84 КПК України. В той же час важливим є зауваження А.В. Столітнього та І.Г. Каланча про те, що таке визначення сформульовано як теоретична категорія для окреслення не окремого нового джерела доказів, а явища як такого [5, с. 182, 183]. Підсилюючи свої погляди, автори цілком слушно звертають увагу на дуалістичну природу електронної інформації, адже за своєю сутністю вона є нематеріальним об'єктом, однак потребує фіксації на носії інформації для забезпечення довгострокового зберігання, транспортування тощо. Носієм інформації є матеріальний об'єкт, призначений для запису, передачі та зберігання інформації, наявність різних видів носіїв інформації доповнює та розширює можливості їх використання [5, с. 185]. Звідси випливає, що електронна інформація перетворюється на доказ шляхом її залучення до кримінального провадження й процесуального оформлення у порядку, визначеному КПК. По суті йдеться про поєднання форми та змісту електронного доказу –

матеріального носія інформації та її нематеріального характеру, тобто прив'язки електронного документа до матеріального носія, без якого він не може існувати. Таким чином висновуємо, що цифрова інформація є одним із видів документальної інформації, як такої, що створюється, зберігається й передається за допомогою електронного обладнання. І не важливо, в якій формі створено процесуальний документ – паперовій чи електронній, він може виконувати лише одну функцію – бути доказом у кримінальному провадженні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В підсумку зазначимо, що електронні документи є певним юридичним феноменом, залучення яких до юридичних процедур як доказів можливе лише на умовах використання технічних та програмних засобів для одержання інформації, яка на них зафіксована. Вони не можуть сприйматися безпосередньо, а потребують використання технічних та програмних пристроїв для одержання відповідної інформації за допомогою метаданих, які її характеризують й можуть ідентифікувати, виявити походження або історію створення доказів, а також відповідні дати і час її створення. З метою відображення особливостей функціонування Е-документів як доказів у кримінальному процесі та удосконалення кримінального процесуального законодавства в цій царині можливе внесення відповідного доповнення до ст. 99 КПК щодо електронних доказів як документальних джерел доказів. Подальші дослідження зазначених питань пов'язані із забезпеченням дотримання прав людини у процесі використання електронних доказів у кримінальному провадженні.

Література

1. Орлов Ю.Ю., Чернявський С.С. Електронне зображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. Юридичний часопис Нац. академії внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 12-16.

2. Крицька І.О. Речові докази у кримінальному провадженні : монографія. Х. : Право, 2018. 276 с.
3. Коваленко А.В. Електронні докази в кримінальному провадженні : сучасний стан та перспективи використання. Вісник Луганського державного ун-ту внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. 2018. Т.4. № 84 (2018). С. 237-245.
4. Метелев О.П. Збирання цифрової інформації як окремий спосіб отримання доказів під час кримінального провадження. Наук. вісник Ужгородського Нац. ун-ту. Серія : Право. 2020. Вип. 20. С. 177-180.
5. Столітній А.В., Каланча І.Г. Формування інституту електронних доказів у кримінальному процесі України. Проблеми законності. 2019. Вип. 146. С. 179-191.
6. Скрипник А.В. Використання цифрової інформації в кримінальному процесуальному доказуванні : монографія : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків : Право. 2022. 408 с.
7. Типовий закон «Про електронну торгівлю», затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № ООН А/51/628 від 16.12.96 р., прийнятий Комісією ООН по праву міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/185397__185462
8. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
9. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
10. Про електронну комерцію : Закон від 03.09.2015 р. № № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун». 2002. 1440 с.

12. Базовые стандарты расследования международных преступлений. 2019. С. 17. URL: <https://globalrightscompliance.com/wp-content/uploads/2022/03/BIS-Hardcopy-Russian-Final.pdf>
13. Звіт № 2016/DG1/JP/3608 щодо України про чинне законодавство і проекти законів, що доповнюють різні питання, пов'язані з кіберзлочинністю та електронними доказами, та вносять зміни до них від 3 листопада 2016 р. URL: <https://rm.coe.int/16806f3743>
14. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>
15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, LR BPK. URL: https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=10708#
16. Уголовно-процессуальный кодекс Эстонской Республики от 01.07.2004. URL: <https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/%D0%A3%D0%93%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%9E-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A1%D0%A1%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%2001.01.2022.pdf>
17. Уголовно-процессуальный закон Латвии от 21.04.2005. URL: <https://lawyer-khroulev.com/wp-content/uploads/2019/09/UPZ-Latvii-dokazatelstva-i-sledstvennie-dejstvija.pdf>
18. Code de procédure pénale. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006071154>

19. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи СМ(2018)169-add1final щодо електронних доказів у цивільних та адміністративних провадженнях. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rekomendatsii-parlamentskoi-asamblei-ta-komitetu-ministriv-radi-evropi>
20. Цехан Д.М. Цифрові докази : поняття, особливості та місце в системі доказування. Наук. вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія Юриспруденція. 2013. № 5. С. 256-260.
21. Вапнярчук В.В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2018. 509 с.

References

1. Orlov Yu.Iu., Cherniavskiy S.S. Elektronne zobrazhennia yak dzherelo dokaziv u kryminalnomu provadzhenni. Yurydychnyi chasopys Nats. akademii vnutrishnikh sprav. 2017. № 1. S. 12-16.
2. Krytska I.O. Rechovi dokazy u kryminalnomu provadzhenni : monohrafiia. Kh. : Pravo, 2018. 276 s.
3. Kovalenko A.V. Elektronni dokazy v kryminalnomu provadzhenni : suchasnyi stan ta perspektyvy vykorystannia. Visnyk Luhanskoho derzhavnoho un-tu vnutrishnikh sprav im. E.O. Didorenka. 2018. T.4. № 84 (2018). S. 237-245.
4. Metelev O.P. Zbyrannia tsyfrovoy informatsii yak okremyi sposib otrymannia dokaziv pid chas kryminalnoho provadzhennia. Nauk. visnyk Uzhhorodskoho Nats. un-tu. Seriiia : Pravo. 2020. Vyp. 20. S. 177-180.
5. Stolitnii A.V., Kalancha I.H. Formuvannia instytutu elektronnykh dokaziv u kryminalnomu protsesi Ukrainy. Problemy zakonnosti. 2019. Vyp. 146. S. 179-191.
6. Skrypnyk A.V. Vykorystannia tsyfrovoy informatsii v kryminalnomu protsesualnomu dokazuvanni : monohrafiia : Nats. yuryd. un-t im. Ya. Mudroho. Kharkiv : Pravo. 2022. 408 s.

7. Typovyi zakon «Pro elektronnu torhivliu», zatverdzhenyi Rezoliutsiieiu Heneralnoi Asamblei OON № OON A/51/628 vid 16.12.96 r., pryiniatyi Komisiieiu OON po pravu mizhnarodnoi torhivli (IuNSITRAL). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/185397__185462
8. Pro elektronni dokumenty ta elektronnyi dokumentoobih : Zakon Ukrainy vid 22.05.2003 r. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
9. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 r. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
10. Pro elektronnu komertsiiu : Zakon vid 03.09.2015 r. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
11. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / Uklad. i holov. red. V.T. Busel. K. : Irpin : VTF «Perun». 2002. 1440 s.
12. Bazovye standarty rassledovanyia mezhdunarodnykh prestuplenyi. 2019. S. 17. URL: <https://globalrightscompliance.com/wp-content/uploads/2022/03/BIS-Hardcopy-Russian-Final.pdf>
13. Zvit № 2016/DG1/JP/3608 shchodo Ukrainy pro chynne zakonodavstvo i proekty zakoniv, shcho dopovniuiut rizni pytannia, poviazani z kiberzlochynnistiu ta elektronnyimi dokazamy, ta vnosiat zminy do nykh vid 3 lystopada 2016 r. URL: <https://rm.coe.int/16806f3743>
14. Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv : Zakon Ukrainy vid 03.10.2017 r. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>
15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, LR BPK. URL: https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=10708#
16. Ugolovno-protsessualnyi kodeks Estonskoi Respublyky ot 01.07.2004. URL: <https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru->

seadused/%D0%A3%D0%93%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%9E-

%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A1%D0%A1%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%2001.01.2022.pdf

17. Ugolovno-protsessualnyi zakon Latvyy ot 21.04.2005. URL: <https://lawyer-khroulev.com/wp-content/uploads/2019/09/UPZ-Latvii-dokazatelstva-i-sledstvennie-dejstvija.pdf>
18. Code de procédure pénale. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006071154>
19. Kerivni pryntsyipy Komitetu Ministriv Rady Yevropy CM(2018)169-add1 final shchodo elektronnykh dokaziv u tsyvilnykh ta administratyvnykh provadzhenniakh. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rekomendatsii-parlamentskoi-asamblei-ta-komitetu-ministriv-radi-evropi>
20. Tsekhan D.M. Tsyfrovi dokazy : poniattia, osoblyvosti ta mistse v systemi dokazuvannia. Nauk. visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho un-tu. Seriiia Yurysprudentsiia. 2013. № 5. S. 256-260.
21. Vapniarchuk V.V. Teoretychni osnovy kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannia : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv, 2018. 509 s.